

előretölt

helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

3 Hinni kell a csodákban - interjú Bajza Viktória színművésszel

6 A megszólalás hitelessége - interjú Szarvas József színművésszel

16 Kucor Tamara: Az első Képzőművészeti Találkozó Palicson

2022. augusztus 20. V. évfolyam 8. szám

vezérvess

Klemm József

A nyolcadik nap

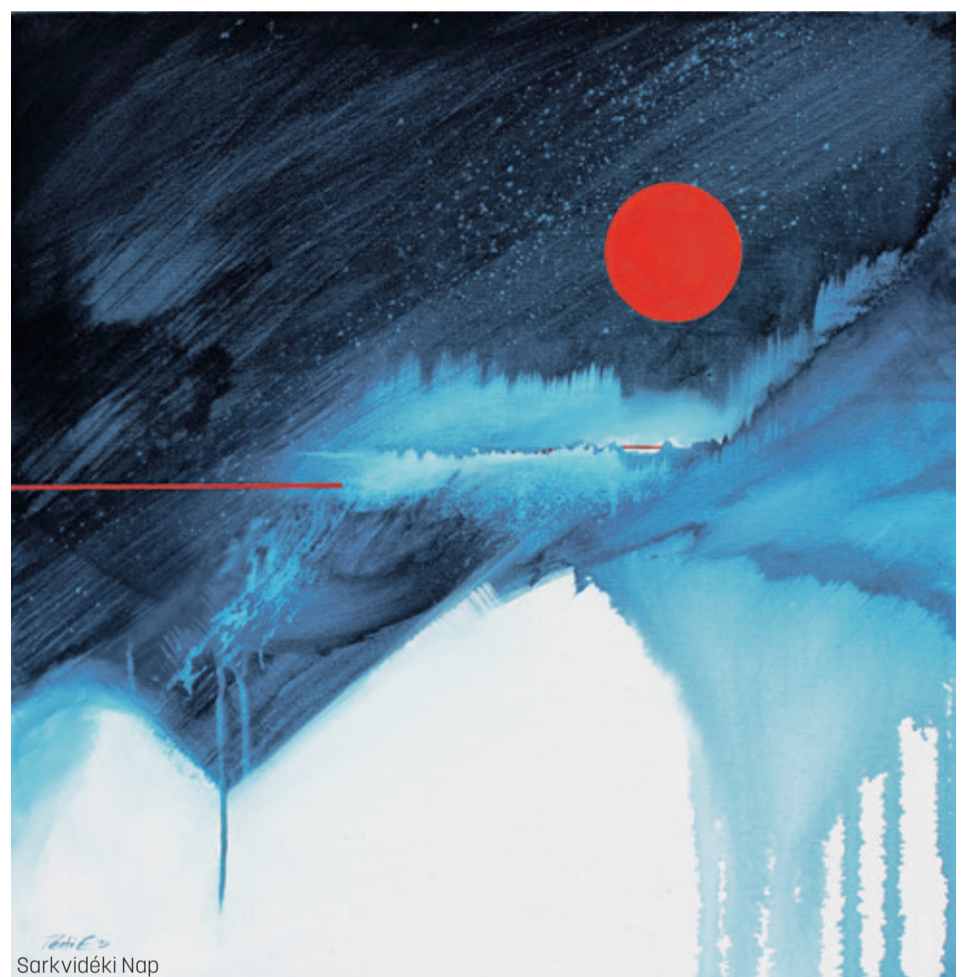
...és este lett.
Az erdő felett
kipattogtak a csillagok,
mint apró, sárga pörsenések
vagy gennyes, pici hólyagok,
mik ótvarként lepik az ég
szent testét,
míg az ember, e
heveny betegség
befertőz mindent a boltozat
felett s alatt,
mert teheti, és szétszórt
szemete alá temeti
szolgaként kezelt
istenét is.
A legújabb kori katekézis
már nem mutat utat,
nem tanít igazságot, életet,
csak az élvezet
a bálvány. Híveinek
virtuális édent kínálva
hízelgi be magát,
bizonygatva, hogy
egy szervilis isten
úgyis megbocsát.
Ó, balga nemzedék! Nem
sejti, hogy a vég
már oly közel!
A teremtés e nyolcadik
napján a felhőkől
és a kőből tompa
moraj. Varjúraj
köröz az utcák felett,
s a kóbor ebek
vinnyogva menekülnek
a városokból.
Füst és savanyú por
fed be mindent itt, alant,
s az Írás beteljesedik:
este lesz, és reggel,
a végső, kilencedik...

tárca

LEBEGŐBEN

Ünnepre utazom, és ez feldob.

Már nem emlékszem pontosan, milyen péksütemény volt, amit később a kávé mellé felszolgáltak. De még a repülőtéri éttermek és pékségek mellett elhaladva jutott eszembe, hogy vajon a kovász teszi-e igazivá a kenyeret, egybefüggő, makacsul megtartó, levegős, ám légyságában is hosszan élető táplálékká. A kenyér, mint a lélek csontváza, egyenes ági leszármazottja ég és föld nászának: maga a látóhatár. Egy régi Malév-reklám képe ugrik be. Végtelen búzatáblák, szivárvány ívével keretezve, alatta felfelé hasító repülő: egy lefagyott úti film örök pillanata. Úgy szállok fel a gépre, mint aki élőben szeretné látni, hogy a „fent és lent” az *esőben* találkozik, és a csepphulláson átszűrődő fény bomlása megszínesíti azt, ami addig csupán levegő volt. Csak a fehéret lehet felszeletelni, az ünnep színét, amely maga a fény, majd úgy bújni bele, ahogy a koldus egy új ruhába. De ez már csak a repülés előtti izgalom képzavara. Mint ahogy a kezünkbe vett és beleharapásra váró *kenyér* a vekni, a cipő, a zsömle és a kifli alakját ölti magára – jut eszembe. Mindig is így volt ez. A tűzijáték, a légtérben százezerfelé fröccsenő szivárvány sem más, mint a csend és a szelíd észrevehetlenség ellentéte: már nincsenek szín-szeletei, és meg sem kell osztani, mert mindenki kaphat belőle. Nem volt mindig így, de úgy látszik, ez az idő is eljött. És el is szállt. Hisz

Sarkvidéki Nap

oly gyors, akár a két ünnep közötti leleket szállító repülő. Öveket becsatolni. Az ülésorok fölött színes képernyők. Felszállás előtt egy látványpékség utasnyugtató reklámfilmje látható. Azután hozzák is a légikísérők, a kávé-

val együtt. Holnap már nem fogok emlékezni arra, milyen kenyér is volt ez. Kovászos, kovásztalan, magvas, fehér vagy barna, esetleg rozs... Alattunk egyre távolodik a föld.

A hold meg piros.

Verebes Ernő

novella

A KETTÉHASADT FA ÖBLÉBEN

Jódal Rózsa

Emlékszel?

Azon a nyáron még ki tudtál ülni a teraszra. Szokott erélyeddel visszautasítottad a botot. Még mit nem! Szétvetett lábbal, keményen álltál meg a megkopott küszöbön. Megkapaszkodtál előbb az ajtófélfában, aztán a manzárd lépcsőfeljárójának vaskorlátjában.

S most? Olyan messze még az asztal az öblös teraszszékekkel.

Nyújtom a kezem, erélyesen intesz: Nem!

Közelebb húzom az egyik széket.

Kinyúlsz, erőlködve, szinte karmolva megkapaszkodsz benne. Megvan! Utánahúzod lassan a lábadat. Végre kiegyenesedhetsz. Halványan, diadal-

masan mosolyogsz. „Látod?” Körbefutatod a karfán a kezedet, egy kis evickelés, s már benne is ülsz.

A szék elé húzom az asztalt.

Kormos, a pár hetes cica rögtön rátelepszik. Várom, hogy ráripakodj: „Sicc, te!”, hisz ki nem állhatod a macskákat, kutyákat. Azoknak nálatok gyermekkorodban is mindig az udvar végében volt a helyük. De most tenyered rásimul a kis állat selymes hátára. Kormos rögtön dörgölözni kezd.

Kihozom a feketekávét, mellé külön bögrében a langyos tejet. Akkurátusan felöntöd a csészédet. Kortyintasz belőle, majd ismét hozzátöltesz. Megszeretted a tejet.

Kormos érdeklődve szaglászik, pedig nem issza a tejet.

– Te, ez mindjárt beleiszik!

– Már reggelizett. Vesét.

A macskát az asztal sarkába penderítem. Elnyúlik, mosakodni kezd. Élvezettel rágogatja, „manikűrözi” a körmeit.

– Mindjárt hozom a reggelit.

Tálcára halmozom a külön kistányérokra porciózott, kockákra vágott sajtot, kétféle szalámit, kenyeret, paprikát, paradicsomot. A macskát az ölembe veszem, de le is ugrik, eltűnik a kert bokrai között.

Svínafellsjökull II.

HINNI KELL A CSODÁBAN

Madár Anikó

Bajza Viktória színésznővel Palicson, a Nyárhangoló Fesztiválon beszélgettünk

Egyik este Madame Gyry *Az operaház fantomjában*, a másikon egy félénk, magányos, kitzasztott macska, Grizabella, megint máskor Brill néni, a házvezetőnő. Bármelyik szerepet is játssza, éneklő éppen, azt szívvel-lélekkel teszi, a Madách Színház színpadán. Ugyanakkor azt vallja, a színész csak a színpadon legyen színész, a mindennapokban ő is csak ember. Bajza Viktória Szabadkán született, innen vitt az útja kisebb-nagyobb kitérőkkel egészen Budapestig, de gyakran visszajár szülővárosába, feltöltődni.

– Két-három havonta hazajövök, mert itt vannak a testvéreim, az unokaöcsém három kisgyerekekkel, úgyhogy vonz haza a család, és szeretem a környezetet is. A gyökerek fontosak számomra. A zenei pályám is itt indult el. Részt vettem az Aranymikrofonon, az Újvidéki Rádió tehetségkutatóján, és kiderült, hogy jó hangom van, tudok énekelni, így megbízást kaptam különböző dalok felvételére, Farkas Katalinnal dolgoztam, csodálatos volt. Ott indult el a musical felé való lépésem, ott énekeltem először.

A zene előbb vált az életed részévé, mint a színház?

– Gyerekkoromban az édesanyám sokat énekelt nekem, főleg népdalokat, így valahogy benne volt a véremben a zene és a dal. A népdalokat különösen szerettem, és nagyon sokat tudtam. Gondolom, ez is befolyásolta azt, hogy a zenei pálya felé fordultam. A prózai szakra jelentkeztem a főiskolán, ott is végeztem, de úgy alakult az életem, hogy felfedezték, hogy jó hangom van, és ezt használták, használtam.

Édesapád a Szabadkai Népszínházban dolgozott fővilágosítóként. Ez adott lehetőséget arra, hogy gyerekként bejáratos legyél a színházba? Milyennek láttad ezt a világot?

– Igen, és ki is használtam ezt a lehetőséget. Gyakran előfordultam a színházban, imádtam, izgalmasnak találtam. Ismertem a színészeket, Heck Paula például annyira szeretett engem, hogy örökre is akart fogadni. Van egy gyönyörű történetem: apuci bevitt a színházba, négyéves lehettem, és egy előadásban, amelyben gyerekek szerepeltek, én is beszaladtam a színpadra, persze kivittek, majd nem meg is szakadt a műsor, és sehogy sem értettem, hogy én miért nem lehetek ott. Gyerekként is szerettem szerepelni, táncoltam, énekeltem. Tehát a színészet is ott lappangott bennem kiskoromtól, csak akkor még nem tudatosan.

Mikor vált tudatosá?

– A gimnáziumban, mert ott Sebestyén Tibor szervezett nekünk egy amatőr színjátszó kört, bemutattunk darabokat, és érezni kezdtem, hogy talán ezzel kellene foglalkoznom. Akkor fogalmazódott meg bennem, hogy színész leszek.

A színészképzést Budapesten végezted.

– A Színház- és Filmművészeti Főiskolán, akkor még főiskola-ként működött, azóta egyetemi rangra emelték. Tizenhét évesen kerültem oda, az első felvételim sikerült, ami ritka. Ádám Ottó osztályába kerültem, és már harmadéves koromban be kellett ugranom az *Othellóba*, Desdemona szerepét vettem át Piros Ildikótól,

Bajza Viktória

Fotó: Szabina Járdek

mert ő gyermeket várt. Ilyen fiatalon nem szoktak beugratni embereket, de úgy látszik, az osztályfőnököm, aki rendezte is ezt a darabot, bízott bennem. Olyan neves színművészekkel játszottam, mint Bessenyei Ferenc és Huszti Péter, az akkori prózai színjátszás doyenjeivel. Örömtelien és félelmetesen is hatott egyszerre, de helytálltam, nagy sikerem volt Desdemonaként. És hát ott ismertem meg az első férjemet, Kalocsay Miklóst, ő Cassiót játszotta az *Othellóban*.

1977-ben végeztél a főiskolán, a pályád első éveiben, '77-től '79-ig az Újvidéki Színház társulatában játszottál. Mi hozott vissza, és hogyan emlékszel ezekre az évekre?

– Ösztöndíjasként kötelezően vissza kellett jönnöm, különben vissza kellett volna fizetni

a pénzt, azt pedig nem engedhettem meg magamnak. Szép emlékeim vannak azokból az időkből. Akkor még a Ben Akiba nem volt az Újvidéki Színházé, a Tribünön játszottunk. Fantasztikus Csehov-előadások születtek, Harag Györggyel dolgoztunk, akit karizmatikus embernek és nagyszerű rendezőnek ismertem meg. Úgy emlékszem, a *Három nővér* volt az első olyan előadás, amivel díjak sorát nyertük, mert ez akkoriban modern előadásnak számított. A közönség nem a nézőtérre ült, hanem feltettük a színpadon, amfiteátrumszerűen. Harminc-negyven évvel ezelőtt ez óriási dolognak számított, és mindenki elámuldott tőle. A másik újdonságként a közönség 50 centire ült tőlünk, nem lehetett nagy hanggal játszani, és nem lehetett rosszul sem játszani, vagy hamisan, mert a közönség rögtön észrevette. Olyan kiváló művészekkel dolgoztam, mint Romhányi Ibi, Ladik Katalin, Soltis Lajos, Fejes Gyuri, Faragó Árpád, Ábrahám Irén, Kis Jenő, Bicskei István, tehát az Újvidéki Színháznak a krémje, és velük dolgozhattam együtt mint kezdő színész. Meghatározó két és fél év ez az életemben. Összetartó csapatként, szinte családként működött a társulat, amelynek tagjai mind egy ügyért dolgoztak. Bizonyítani akartuk, hogy a magyar színház jó, és mi jók vagyunk. Ilyenkor dupla energia van, azt hiszem, a színészekben is.

Milyen út vezetett Újvidékről a budapesti Madách Színház színpadáig?

– A szerelem... Miklós megkérte a kezemet, úgyhogy el

kellett menni, bár megmondom őszintén, abban az időben szerettem volna még maradni, mert izgalmas feladatok vártak volna rám, de nagyon szerelmes voltam, és ilyen távolságról nem lehetett egy kapcsolatot fenntartani. Pesten rendkívül nehéz szerződést kapni, úgyhogy Debrecenbe szerződtem, azután átmentem Kecskemétre, Szegedre, és csak utána kerültem a Madáchba. A vidéki évek alatt is jelentős szerepeket játszottam el. Debrecenben játszottam először revüoperettet, a *Mayát*. Azt is úgy, hogy „úrsten, én egy revüoperetben, miközben prózai szakon végeztem”... De bíztak és hittek bennem, és óriási sikert ért el. Sajnálom, hogy abban az időben még nem készült videófelvétel, szerettem volna, ha az megmarad nekem, mert csodálatos partnerekkel játszhattam együtt, és a munka során az ember lelke teljesen feltöltődött. Kecskeméten már játszottam a *Charley nényében* Kittyt, a *Handabasát* is, a Görgy-darabot, Shakespeare *Szentiványi álom* című drámájában pedig Helénát, és utána, amikor a Madách Színházba kerültem, második évben kaptam szerepet a *Macskákban*. Onnantól kezdve folyamatosan zenés darabokban játszom. A *Macskákban* én vagyok az egyetlen, aki négy szerepet játszott végig, most már az öreg macska vagyok, a Grizabella. Imádom énekelni a *Memoryt*, a szívem csücske ez a darab, felejthetetlen emlékeim fűződnek hozzá. Amikor Olaszországban jártunk turnén, ott is én játszottam Grizabellát, és a tenyerükön hordozták. Ez egy életre szóló emlék.

folytatás a 4. oldalon

Az operaház fantomjában mint Madame Gyry

Grizabella a Macskákban

interjú

Madár Anikó

A Macskák bemutatóját 1983-ban tartották a Madáchban, a színház akkortól számítja zenés korszakának a kezdetét. Te ebben '84 óta játszol, emellett jelenleg még két musicalben láthat a közönség, Az operaház fantomjában és a Mary Poppinsban. Ezekkel kapcsolatban szinte hihetetlen számokat mondtál, több százszor előadtátok már mindhármat.

– A Madách Színházra jellemzőek ezek az óriási sorozatok, Szirtes Tamás igazgató úr értő kézzel nyúl a darabokhoz, és megérzi a sikert, ő ebben fantasztikus. Előtte a *Doctor Herz*ben is volt egy szép dalom, a címe *Játssz velem*, Tolcsvay László írta, fenn van a YouTube-on is, és büszke vagyok rá,

hogy sokan meghallgatták. Aztán a *Gettó*, ami körül nem csaptak akkora hírverést, de zseniális darab, abban Chaját játszottam, a főszerepet, az *Isten pénze*, meg még sorolhatnám a többi, de ez a három, ami most aktuális, és igazán nagy előadászámot megért darabok. A *Macskák* már ezerötvennél tart, az *Operaház*ból a következő lesz a kilencszázadik, a *Mary Poppins*nak pedig a hatszázadik előadásán vagyunk túl. Az emberek, úgy látszik, felismerik, ha profi munkát látnak. Ezeket négy hónapig próbáltuk. Elvileg egy előadás két hónapig készül, de mivel itt iszonyatos koreográfiák, technikai megoldások vannak, mindennek pontosan kell működni, különben valaki meg-

sérülhet, életveszélyes szituációk alakulhatnak ki, ezeket alaposan be kellett gyakorolni. A *Fantom*ot még hosszabb ideig készítettük, mert az operaszintű előadás, olyan dalok vannak benne, hogy a főszereplők szinte áriákat énekelnek. Kifejezetten hangigényes, ezt nem tudja akárki elénekelni. Mind a három hármas szereposztásban megy egyébként. A *Fantom*ot tizenkilenc éve, a *Maryt* nyolc-kilenc éve, a *Macskákat* pedig harmincöt éve játszunk, az egy emberöltő már.

Az érdeklődés is töretlen ezek iránt az előadások iránt?

– Csodálatra méltó, hogy generációk nőttek fel például a *Macskák*on. Merem vállalni, hogy ezek világszínvonalú előadások. Ha rossz lenne, megbuknánk, mert a közönséget nem lehet átverni. Ha nem jó, akkor nem jönnek nézni. Azt imádom, amikor például a *Mary Poppins* után megyek ki a művészbejárón, és ott állnak sorban a gyerekek, autogramot kérnek, kiabálnak, hogy Brill néni, Brill néni, jöjjön ide. Lélekemelő érzés, hogy mindenki mosolyog, ez az előadás feltölti a szíveket. Úgy jönnek ki az emberek, hogy jól érzik magukat, és nekünk ez a legnagyobb ajándék, a taps meg az, hogy az emberek boldogok. A *Fantom* után meg, mivel az komolyabb téma, megilletődött arcok láthatók, de a minőség ott is hat, ahogy azt mondják, hogy hú, ez micsoda előadás... Ezek azok a pillanatok, amiért érdemes élni, és művelni ezt a pályát.

A Madách Színház ugyanazt az élményt garantálja a közönségnek a több századik előadás után is, mint a bemutatón. A színvonal fenntartása elsősorban a színészek feladata. Hogyan lehetséges ezt estéről estére teljesíteni?

– Először is az kell, hogy az ember nagyon szeresse a szakmáját. Emellett minden előadás előtt hangképzést tartunk. Olyan nincs, hogy csak beszkálázok, és kezdünk, egy korrepetitonnal mindig átvesszük a hangigényesebb részeket. Jó fizikai kondícióban is kell lenni, nem lehet elhízni, mert ha a jelmezt bővíteni kell, akkor már szólnak, hogy oda kellene figyelni. Bizonyos kor után már ragadnak a kilók, akárhogy is dolgozol rajta, de nem szabad teljesen elhízni. Történtek is emiatt cserék, mert valaki már nem felelt meg az adott szerepre. Én még tartom magam, nem is kell nagyon vékonynak, szilfidnek lennem, de hát az éneklés már önmagában kemény fizikai munka. A rekeszizom, a tüdő, az egész test egy hangszer.

Zenés darabokban játszani összetett feladat. Sokoldalúbbnak kell lenni, mint azoknak, akik prózai előadásokban szerepelnek?

– Kívülről sokan úgy gondolják, hogy az operett meg a musical az csak amolyan tinglingli, közben koránt sincs így. Nehéz a kellő szinten tartani magad, hangilag is. A korról a hang is változik, az enyém is változott, mezzoszoprán voltam mindig, de egyre teltebb és bársonyosabb a hangom. Mondjuk, nekem ez jobban is tetszik. És lelkileg is megéri az ember egy-egy szerepre. Amikor az elmúlásról énekelek, arról, hogy megöregedtél, és kitaláztatnak, és nem kellesz senkinek, aztán pedig mégis kapsz egy lehetőséget egy új életre... ezeknek a mondatoknak ebben a korban már dupla jelentőségük van, mert az emberben már a színpadon kívül is ezek a kérdések merülnek fel, így sokkal mélyebben átéli a dalokat. Amikor a *Memoryt* énekelem, és látom, hogy a fiatalabb kollégák törölgetik a szemüket, és a tapsnál odasúgják, hogy „Viki, ez gyönyörű volt”, ennél nagyobb elismerés nekem nem is kell. Szeretném ezt folytatni, amíg csak lehet, de közben készítem a lelkemet, mert eljőhet az a pillanat, amikor azt mondják, vagy nekem kell azt mondanom, hogy vége. Ha ez bekövetkezik, biztos nehéz lesz, de álllok elébe.

Több mint négy évtizede vagy a pályán. Ennyi idő alatt nyilván több megpróbáltatás is ért, viszont történt egy olyan eset, konkrétan egy baleset, amely kis híján derékba törte a karrieredet. Hogyan sikerült visszakapaszkodnod, elsősorban az életbe, aztán a színpadra is?

– Egy súlyos autóbaleset után fél évig kiterítve feküdtem, és nem tudtam megmozdulni. Akkor jött elő a vajdasági vérem, a küzdés, az élni akarás. Zenét hallgattam, énekeltem az ágyban, más betegek is körém gyűltek, és én tartottam bennük a lelket, miközben mozdulni sem tudtam. Itt jut eszembe az, hogy ha nem ezek a gyökereim, ha nem ezt a nevelést kapom... Apám mindig azt mondta nekem, hogy egy lánynak csak a tisztessége és a becsülete van. Mi nem voltunk gazdag család, és apámnak sokat jelentett az, hogy a lányai makulátlanok legyenek. Ezt úgy belénk nevelték, hogy később erő is adott sok mindenben. Ha valamiről úgy éreztem, hogy számomra megalázó, akkor elutasítottam. Emiatt sokat vesztettem a pályán, de vállalom a karrieremet – olyan, amilyen –, a saját erőmből építettem, senki nem segített. Az én erőmből ennyire futotta, és erre nagyon büsz-

ke vagyok. A baleset után azt hittem, hogy vége a pályafutásomnak, de negyvenhat évesen nem akartam elfogadni, hogy ennyi volt. Embertelen energiákat fektettem abba, hogy vissza tudjak állni a színpadra, és sikerült. Én vagyok az élő példa arra, hogy fel lehet állni a legkilátástalanabb helyzetből is. Az a lényeg, hogy akarjál élni! A példámmal reményt adtam más betegeknek is, és ez már valahol újra a színészet: adni akarsz az embereknek.

Nehéz innen visszaterelni a beszélgetést a színpadhoz, de talán épp ez a megfelelő pillanat a csoda, a csodavárás felvetésére. Ennyi év tapasztalattal a hátad mögött a csodavárást meg tudad őrizni magadban, akár nézőként, akár színészként?

– Minden előadásra úgy ülök be, hogy várom a csodát. Amikor más színház előadását nézem, akkor teljesen semleges vagyok, nem mint színész, hanem mint néző, és elvárom, hogy hasson rám az előadás. Úgy szeretek kijönni a színházból, hogy na, ez a két óra megérte, érdemes volt bejönni. Remélem, hogy amikor én játszom, akkor is ezt érzik az emberek. Ehhez a pályához kell a varázslat. Maga az, hogy színész vagy, már az is egy csoda, abnormális állapot, ezt mondta nekünk a tanárunk mindig. Ahhoz, hogy át tudj lényegülni, valaki másnak a bőrébe bele tudj bújni, szükség van arra, hogy egy kicsit örült legyél, hogy várd a csodát, és hidd el azt, hogy te magad is el tudod varázsolni a közönséget.

Nézni milyen színházat szeretsz?

– Mindent, mindenevő vagyok. A balett az, ami most bejött az életembe, mert az egyik kolléganőm lánya nagyon sok előadásban táncol, és mindig meghív engem. Legutóbb *A vágy villamosában* láttam, fantasztikus. Most, hogy felújították az Operát, oda próbálok bejutni, nehéz, mert gyorsan elkelnek a jegyek, de ott szeretnék megnézni egy előadást, meg egyáltalán megérezni a felújított színháznak az illatát, a hangulatát. Engem minden műfaj magával tud ragadni. Legutóbb elmentem az Operettszínházba a *Nine* című musicalre, mert mindenfélét hallottam róla, és gondoltam, megnézem. Frenetikus előadás. Nem egy szokványos színház, de az embernek ezt is el kell fogadnia. Attól, hogy a klasszikus színjátszást szeretem, elfogadom az avantgárdot, elfogadom az alternatív színházat, mert az is egyfajta színház, amit egy réteg igényel. Nem kötelező mindenkinek ugyanazt szeretni. Ez így szép, és így kerek a világ.

Maya

A Macskákban

A MEGSZÓLALÁS HITELESSÉGE

Fejős Csilla

Szarvas József színművésszel a színház mai küldetéséről, a hagyomány szerves beágyazódásának szükségességéről beszélgettünk

Szarvas József Kossuth- és Jászai Mari-díjas színész, érdemes és kiváló művész számára a színház, mindaz, amivel foglalkozik, mély átéléssel vállalt szolgálat. Így van ez, amikor a Nemzeti Színházban játszik, a Színház- és Filmművészeti Egyetemen tanít, valamint az általa és családja által alapított örökségi pajtászínház és a Kárpát-medence őshonos gyümölcsfáiból létrehozott Tündérkert, a közösségében való létezés is nyilvánvaló és természetes vállalás. Ezt a világot engedi át önmagán, ezt a világot képviseli sajátos jelleggel. Mind-mind színművészeti jelenlétét gazdagítják.

Amikor beszél róluk, egyértelműen kiderül, szimbiózisban él velük. Továbbra is elsősorban színművész, aki a hitelesen megélt mai sorsot és létet

képes tisztán megszólaltatni, formába önteni. Ez igen markánsan kifejezésre jutott Palicson a Nyárhangoló Fesztiválon, ahol a színház vitális kérdéseiről folytattak beszélgetést a szakmabeliek.

Ma, amikor az emberi értékek is összekuszálódnak, a semmibe vesznek, amikor azon töprengünk, mennyi az értéke egy-egy fajta szellemi tevékenységnek, valamennyi művészet közül a színház eszméje ön szerint mennyire sebzett?

– A színház eszméje egyáltalán nem sebzett, a színház élni akar, és élni is fog. Maga a szolgálat, amibe az ember a mímességet életre hívta, továbbra is él. Nagy szükség van rá. Úgy gondolom, a kérdés célzata az, hogy a színházat mint kultúrát hordozó és közvetítő műfajt gátlástalanul ideológiákhoz kötötték nemcsak nálunk, hanem az egész világon. A színház a multikultúrát segítve végzi tevékenységét, mondják. Márpedig fölmérhető a multikultúráról, hogy olyan ténylegesen nem létezik. Mert valami vagy multi, vagy kultúra. A kultúra nyelvhez, közösséghez, a történelmünkhöz, hagyományainkhoz, hagyatékainkhoz kötött. Ha ezen értékek mentén teljesíti feladatát, akkor a színház betölti a hivatását.

A hagyomány „szárnyas táncáról” is beszélhetünk a magyar drámaírásban, a magyar színjátszásban. Visszatérés történt egy ősi formanyelvhez, régi értékekből létrejön egy új jelentéstartalom friss alkotói eljárással. Mi erről a véleménye?

– Magyarországon a színház megpróbálja a közönséghez közelebb vinni a színművészet formanyelvén és eszköztárán keresztül az emberi igéinket. Ezen belül kiemelten fontos tevékenységet végez a Nemzeti Színház, élén Vidnyánszky Attila színházigazgató-rendezővel, aki a közösséghez köti a művészet

energiáját. Az ország legeldugottabb falvaiba is eljuttatja a különböző korosztályú gyerekekhez Petőfi Sándor, Vörösmarty költészetét, és még sorolhatnám, mi mindent. Ily módon múltunk értékeit is közelebb hozza hozzájuk, hogy ne valami avított, kötelező irodalomként jelenjen meg például a *Csongor és Tünde* vagy *Az ember tragédiája*. Nem vagyunk olyan messze a gyökereinktől, legfeljebb a szótárunk, a szókészletünk alakult át egy kicsit. Igen, a régi értékekben fellelhető az új, az újban pedig a régi. Ismernünk, ugyanakkor értenünk kell a történelmünket is, mert ha nem így teszünk, akkor újra és újra beleverik az orrunkat, és újratanítják velünk. Jobb ezt megelőzni.

Színházi szféránk az ideológiák nagy próbatételét vizsgálja szakadatlanul.

– Tanúi vagyunk annak, amikor a fasizmus, a kommunizmus, a liberalizmus mindent elkövetett annak érdekében, hogy szétzúzza fogalmainkat, hogy meggátolja a nyelv és a beszéd megőrzését és ápolását. A megtörtént dolgok kellő bizonyosságot adnak: ne szólal-hassanak meg a régi meséink, ne születhessenek új történetek. Az izmusnak a lényege a kritika, amely azt hirdeti, hogy minden viszonylagos. A kultúra is viszonylagos. Csak a kritikai realizmus nem az. Tehát ha fogalmilag mindent viszonylagossá teszünk, gyökértelenné, felszínessé és egyre erőtlenebbé válik az ember és szellemi állapotának megfelelően a művészet is. Ha fogalmainkat szétzúzzák – példalózik is: nő, férfi, haza, nemzet, gyökér, hagyomány, hagyaték, kultúra –, nincs az a tehetséges író, aki olyan történeteket tudna előhívni, amelyek egy közérthető, nemzeti gondolat mentén születnek meg.

A színház terében hogyan kell megszólalni: tömören, emelkedetten, hitelesen?

– Azt mondom, hitelesen. A színház mindig is mutasson rá az élő és létező drámákra, tragédiákra a költészet nyelvén. Shakespeare nyelvén. A színház dolga mintegy tükröt tartani, hogy nézzünk bele, de nem azért, hogy elriasszon, hanem hogy megmutatkozzon benne a költészet szelleme, lelkülete, otthonossága, a színház megtartó szemlélete. Próbáljunk meg romlás helyett javulni. A kultúra minden ágában valamiféle visszatérésnek kell bekövetkeznie. Nem kell visszamenni a 19. századba, hiszen a 21.-ben élünk. Arra gondolok, hogy a régi értékeinket – ha már kidobták, márpedig kidobták – vissza kell venni. Hogy tovább tudjunk lépni. Hogy hitelesen tudjuk visszaadni a ma világát, a ma művészetét, a mai létformát a jövőnek.

Egy előadásban egyfajta fölsőbb metafizikai tekintet is benne van: a földi életet úgy próbálja megragadni, hogy mindig jelen legyen a metafizikai dimenzió is. Tart-e attól, hogy túlságosan absztrakttá válik az előadás, elmarad az életesség, az életnek az életessége?

– Az már formai kérdés, hogy egy színház hogyan tudja megválasztani azt a formanyelvet, amelyen megszólítja a közönségét. Ha nem lehet az életességet dekódolni egy előadásban, akkor arra azt szokták mondani, l'art pour l'art. Amikor a művészet öncélúságát valló felfogást valósítják meg a pódiumon. Tegyük! Próbáljanak meg belőle megélni a piacon.

Ha költői színházról beszélek, arra is gondolhatok, maga a költészet szolgál inspirációs forrásul, hogy úgy mondjam, versekből csináljunk színházat. Működne?

– Igen, miért is ne. Gondoljunk a *Csongor és Tündére*, a nyelvezetére, jelentéstartalmára. Ha leírok, papírra vetek egy gondolatsort, mélyebb gyökerrű lesz, messzebbre visz. Ez újfent egy olyan színházi lehetőség, amellyel valamennyi színházi alkotó élni tud. Általa a közönséget is magunkhoz gazdagítjuk, mert korunk hajlamos arra, hogy lebecsülje, leminősítse a nézőt. Mire van igény, és mire nincs? Mindenre van igény. Amit hitelesen képviselünk, szakmailag elfogadható, igényes megfogalmazásban teszünk, az megtalálja a maga közönségét.

Eliot meg a többi nagy angol költő azt vallja, hogy csak verses dráma létezik, a többi mesebeszéd. Shakespeare és Molière is verses drámákban gondolkodott. Kinek a kötete az ön bibliája?

– Nagyon nehéz ezt megmondani. Talán Petőfi, Csehov, Shakespeare. Említhetném Dosztojevszkijt, Tarr Sándor meg Móricz Zsigmond novelláit. Amikor az ember olvasóvá válik, sok irányból bontódik ki a belső ösztön- és fantáziavilága. Hálás tudok lenni azért, amikor rácsodálkozom és belefeledkezem az olvasmányomba, és azt tapasztalom, az író, költő az enyémmel rokon gondolatokat, érzéseket, meglátásokat fogalmaz meg.

vers

Léphaft Pál

benedictio

tiszadunatemesmarosközén

1
mifelénk rend van
nem szanaszét
ezer év
kantár és fibula
arany halomra
hullik a vakolat
és csendben
mindent eltakar
az égi törmelék

2
mifelénk rend van
nem szanaszét
álm
sarkantyú és rokolya
aranykék legények
csontkemény
lányokkal sirülnek
zúg a sortáncok
bokrétás emléke

3
mifelénk rend van
nem szanaszét
zsoltárok
a homokkal benőtt
klastromok és
kurgán halmok alatt
a tudatfedezékben
pentaton csend
morajlik mélyen

4
mifelénk rend van
nem szanaszét
hullik
a benedictio fehér
tornyokban égi
madarak szólnak
a harangok alatt
vastagszik szent
ürüléke a századoknak

2022. 06. 08.

Megsebzett táj I.

Arra is kíváncsi lennék: melyik az a figura, amelyet a legértékesebbnek, előremutatóbbnak talál?

– Nincs ilyen. Sosem gondolkodtam azon, melyik figurához állok közelebb, vagy melyikkel volt nagyobb, esetleg kisebb sikerem. A legfőbb: a munkámmal való azonosulás. A hitelen, érzelmdús jelenlét működteti a színészt. Jó érzés, amikor a néző azt érzi, hogy a színész alatt a színpad padlójának reccsenése is izgalmas tud lenni. Esetemben akkor működik jól egy alakítás, amikor a megszólalásig hasonlítok a figurára, amit játszom. Egy alkalommal a nővérem megnézte Carlo Goldonitól a *Két úr szolgájában*, Truffaldino szerepében, és azt mondta: „Néztelek, Jóska. Te nem is játszottál, te ilyen vagy!” Na, ez már valami!

A Színház- és Filmművészeti Egyetemen hogyan tanít, milyen elképzelésekkel, kiállással?

– Elvállaltam, mert amikor felkértek rá, úgy gondoltam, talán még kedvem is lenne hozzá, talán még át tudok adni valamit a következő generációnak. Egy évet már eltöltöttünk együtt, és elkezdtek érteni egymást. Pedagógiai szándékom pedig nem más, mint amiről az előbb is beszéltem: minél közelebb vinni őket önmagukhoz, belső stabilitásuk szövedékéhez. Mire tanítom őket berendezkedni? Ami színészként megélteti, megtartja őket, az a képesség

menti szorgalom, az igényes gondolkodás és a bátorság.

Miért vágyik el a pajtászínháztól a kőszínházba, és fordítva?

– Semmiféle elvagyódás nincs az életemben, inkább a kettőnek az egymás mellett való éltetése húzódik meg. A mi pajtászínházunk mint befogadó bukolikus tér az összművészetben keresztül próbálja meg kifejezni közösségerősítő szándékát. Az ember önféltő és közösségmegtartó törvényeit keresi és követi. Van-e ennél jobb igazodás? Összeállt egy olyan közösség a pajtászínház körül, amely törekvéseinkkel kiegészülve el tudja tartani, szereti, és büszke a színházára. Ugyanezt tudom kívánni minden más színháznak, hiszen eddig a nagy általános szcénáról beszélgettünk. Adja Isten, hogy eredményt tudjanak elérni.

Mi a különbség a színház és a filmművészet műfaja között?

– A színművészet egy magyar színész számára szakmai kihívás, a film pedig kaland, meglepetés, ünnep, sok esetben jövedelemkiegészítés. A film Magyarországon nem a színész szakmája. Talán az ifjú kollégák közül vannak néhányan, akik csak a filmmel foglalkoznak, és ebből is élnek. Nálunk az életmódot, az életformát jelenti a színház, és a kalandot, a színelmet pedig a film.

Zeami mester világosan megmondja, hogy az előadása jól si-

Szarvas József (a képen jobbról)

kerülhet e három úton vagy azok egyikén járva: „látás, hallás – szív”.

– Tényleg így van. A művészetben az ösztönnek a megfogalmazása, aztán meg a gondolat kiérlelése, az egy különleges kihívás. No meg a felkészültség, amellyel az ösztön képes elérni az alkotói tudatosság magaslatait. A költészetnek, a létezésünknek, a Tündérbertnek a gyümölcsfa mentésével, a pajtászínházban a közösséggel való kapcsolattartásnak a hitelt, a tágas hátteret a megélté, a tartalom és minden irányú, gyökéretű értékek keresése adja.

Gleocser sorozat IV

vers

Debreczeny György

múlik az idő visszafelé

fellegekben jár a ceruza
csak a hegye tört ki
olykor nehéz vagy éppen hogy könnyű
minden

mérhetetlen értéket látok
a mérőeszközökben
megrágom a mérőszalagot
leveszem a polcra az elolvasásra
váró könyvet gondosan leporolom
és fejbe vágom vele magamat
a hiányzó a műterem a háttér
a szerkesztőségben B. mester
leltári számokat aggat a versekre
és a havazásra

Cs. mester elmeséli hogy a honorból
vásároltak egy szőnyeget
de nem repül

J. mester a főszerkesztő hazacipeli
egy karton dobozos sörét
ami akkoriban még ritkaság
pedig ő nem dobozol nem skatulyáz
a madár elvégzi a dolgát és tovaröppen
emléket hagyva a szürke kalapon
Cs. kismester felgyújtotta magát
egy szép napon

de engem mindig érdekeltek
azok az emberek is akik édelegettek
akik dédelgették magukat
a minden bájjal megkentek
és érdekelt János bácsi is a csatában
aki vesekőve ellen hadat viselve
orvosi tanácsra itta a rengeteg folyadékot
és naphosszat az autóbusz hátsó peronján
rázatta magát a kerekekkel

A. mester a nyugalmazott ékszerész
egész nap ágyában feküdt
felesége M. néni kézbesítőként dolgozott
aznap a Majakovszkij utcában járt
de nem szerette a verseket
és Gy. mester (a fiuk) a konyhában lakott
ávós volt '56-ban hülyére verték
azóta lebontották a házat
helyére állami hivatal épült
valódi karácsony közelgett és a liftben
volt egy ezüstsálakkal feldíszített
kis műfenyő

a szép hölgy beszállt ránézett
és csak annyit mondott: undok sikló
együtt mentünk fel a negyedikre
ott volt a szerkesztőség az ebédlő és a büfé is
ma osztályon felüli szálloda
szóval a fellegekben jártunk mindannyian
múlik az idő visszafelé
és a csontváz a szekrénybe visszahátrál
világszép akár a nádszál

VÍZIÓ ÉS EMÓCIÓ HATÁRÁN

FORDULAT SUTUS PESTI EMMA EGYENSÚLY-ÉRTELMEZÉSÉBEN

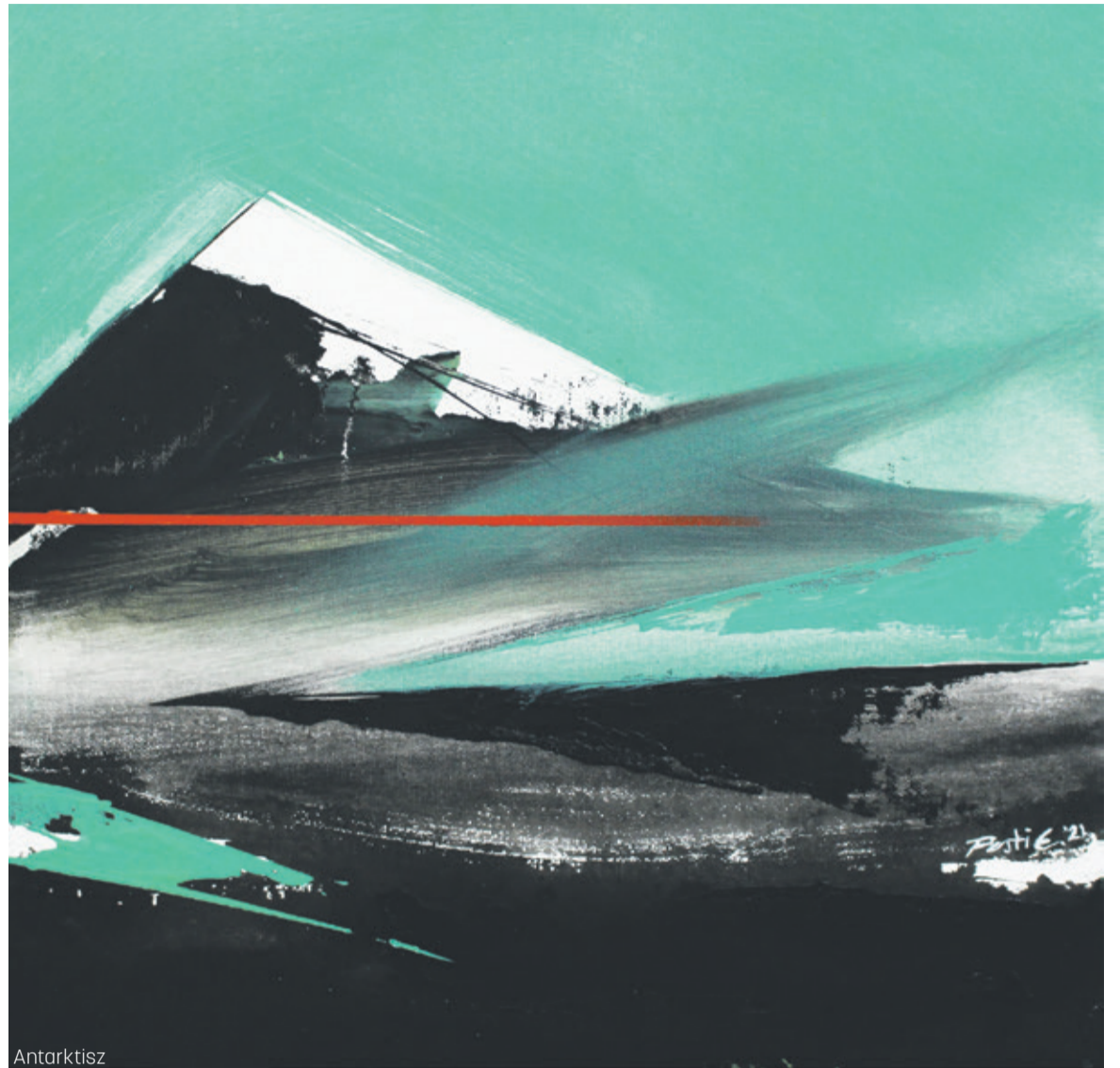
Sándor Laura

Vajon milyen lenne a világot úgy szemlélni, hogy míg a látás kivételével minden más érzékszervünk hagyományosan működne, addig a szemünkkel nem a visszaverődő fényt fognánk fel, hanem a környezetünkben fellelhető tárgyak és felületek érzelmeit élnénk meg? Tétélezzük fel, hogy a modern mérőműszerekhez hasonlóan, amelyek érzékelik a mágnesesség, a gravitáció vagy a súrlódás erejét, mi valamiféle térbeli aurát tapasztalunk, és a táj lokális színei helyett egy pillanatnyi emocionális képet látunk, amely feltehetően dinamikus és illékony, ahogyan az emberi érzelmek is. Emlékeztünkbe pedig olyan látvány vésődik, amely a táj karakterének illyesfajta összesített lényegét adja. Valószínűleg teljesen másfajta koncentráció és kifelé-befelé figyelés szükséges hozzá, hogy elsajátítsuk az ebben a képzeletbeli világban történő tájékozódást. Továbbá az is szükségesszerű, hogy a környezet és a befogadó is olyan típusú érzelmekkel rendelkezzen, hogy valamilyen misztikus kapcsolat létesülhessen közöttük.

Számos festőművész hasonló gondolatkísérletek útján jut el – akár tudatosan, akár spontán indíttatásból – saját egyéni látásmódjához, melyet a vászonra vihet annak érdekében, hogy kifejezze érzelmeit. Az egyszerűség kedvéért nevezzük ezt a „nem létező” képességet *érzelmi látásnak*. Felvetődik a kérdés: Vajon a fent említett világban láthatjuk-e a szabadjára engedett féktelen érzelmek végtelenségét, amit a másik világban az érzékszerveink korlátoznak? Véleményem szerint az *érzelmi világban* történő látás is korlátozásba ütközik, amint rögzítjük az aktuális pillanatot. A memóriánk bekeretezi, bedobozolja. Véges emberként nem lennénk képesek más módon tárolni. Tehát a végtelen sza-

badság mellett kikerülhetetlenül megjelenik a mértékletesség és az egyensúly. Ilyesféle gondolatok jutnak eszembe akkor is, amikor a művészet lényegéről próbálok elmélkedni. Ezért különösen megragadnak Sutus Pesti Emma festményei. Visszatükrözik a gondolataimat. A festőművész ugyanis nagy hangsúlyt fektet az egyensúlyra. Kötelezően korlátozza az érzelmek organikus áramlását a régóta jellemző apró geometrikus képi elemekkel. Fontos értenünk, hogy ábrázolásaiban nemcsak a kompozíciót tartja ily módon kordában, hanem egyúttal kiviláglik művészetének mondanivalója is. Ennek értelmezéséhez a befogadóra is szükség van, ám minden bizonnyal valahol a mértékletesség fogalmának holdudvarában keresendő. A korlátozás nem negatív mivoltában van jelen, hanem úgy, mint egy apró kiegészítés, melyben hatalmas erő mutatkozik meg, amikor kiegyenlíti a látvány adta ellentétes benyomásokat.

A művész egyensúly-értelmezése a közelmúltban új fordulatot vett. Expresszív absztrahált tájképein mintha megváltozott volna az időjárás. Vagy inkább konkretizálódott: érezni az északi hideget és a vulkánok forróságát, néha elfolyik a látvány, mint egy olvadó fagyalt, máskor kristályok csilingelő töredezését hallani. A korábbiakhoz képest a jelenetekben még markánsabban jut kifejezésre a természet erőinek dinamikája. Vele párhuzamosan munkálkodik az ábrázolt pillanat nyugalma, a vászon szélei ugyanis megtörik a vízió tér- és időbeliségét (már ez is egyfajta korlátozás a valóság és az alkotó érzelmi kapcsolatát tekintve), az expresszivitást pedig kiegészítik a konstruktív erővonalak. Igen: a geometrikus képi elemek már igazi erővonalakká fejlődtek. A védjeggyé vált körök, a ritkábban alkalmazott háromszögek és

Antarktisz

egyenes vonalak után most a cikcakkvonal és a fordított V betű a főszereplő. Bármelyik korábbi sorozatot szemléljük, a kompozíció minden esetben e két ellentétes pólusból szerveződik, lehet akár teljesen nonfiguratív vagy részleteiben felismerhető, a gesztusok nyugodtak vagy zaklattak, az expresszív szabadság és a geometrikus korlátozás örök táncot járnak. Ez az egyensúly élesedett ki S. Pesti izlandi utazása óta, amelyre 2021 augusztusában került sor. Az északi táj földöntúli élménye mély benyomást tett rá, és életre hívta a festő *érzelmi látását*. Korábban már láthattunk a művésztől valóságos helyszíneket idéző ábrázolásokat, mint a *Fekete fürdő* (2017) és a *Ludas I.* (2017) című műveken. Viszont ezek esetében csupán a cím segíti a beazonosítást, mivel a képi elemek magas fokú absztrakció által születtek meg. E mozgalmas kompozíciókon a fekete nap uralkodik (a fürdő esetében a hozzá társuló fekete lépcsősorral). Máshol egy-egy szabályos vonal kölcsönözi a stabilitás élményét, míg a festmény egésze teljesen elvont. Ilyenek a *Sárga út II.* (2018) és a *Hullámok I.* (2019) című képek. 2020 környékén egyes ábrázolások már egy valós, sziklás táj benyomását keltik, mint például az *Antarktisz* és a *Gleccser sorozat IV.* Az utóbbi kiemelten fontos, mivel S. Pesti és vőlegénye abban az évben szervezték az izlandi álménaszútjukat, így az új ingerek utáni természetes

vágyakozás már akkor felfokozta a festőművész kompozícióinak formaalkotását és színvilágát. Érdekes, hogy mindkét absztrakt tájkép esetében a geometrikus „kiegészítés” csupán kis szerepet kapott. Az új inspiráció ígéretének elmélyült állapotában születhettek a *Vörös kód* (2021) és a *Kéket mutatnak még* (2021) című megkapó műalkotások. Mindkettőn egy lustán elfolyó festékmezőt látunk, amely a távoli horizontig ér. A művek egyedi dinamikáját még a képek szemlélésének pillanataiban is szinte mozgó festéktenger adja. Még inkább felerősítik a mozgalmasság élményét a távolba futó éles tört vonalak. Szabályosságukkal kifejezik a kellő mérték-tartást, cikcakk irányukkal mégis a futuristákat idéző dinamizmust szimbolizálják.

A felsorolt néhány alkotás szemlélteti, hogy akármilyen szintű a valóságtól való elvonatkoztatás vagy a gesztusok tükrözte érzelmi töltet, és bármelyik geometrikus elemmel képződik kompozíciós egyensúly, eddig még nem hárult oly nagy felelősség az eddig elemzett két pólus kontrasztjára, mint most. Az utazás óta az expresszív táj és az erővonalak közti viszony sokkal fontosabb szerephez jutott. Véleményem szerint Sutus Pesti Emma kompozícióinak szerkezete ezen a ponton vált kiforrottá. Az Izlandon megélt tájélmény lerövidítette a valós természet és az elvont ábrázolások közti vizuális különbséget. A művész elmondá-

sa szerint alkotás közben a látott rétegek akarnak előtörni. Alkotómódszere alapján a mű létrejötte közben dönt az egymás utáni lépésekről, ugyanakkor a kezdeti széles gesztusokból fokozatosan az izlandi táj lenyomatai bukkannak elő. Az ember arra számíthatna, hogy a konkrétabb táj kötöttebb festésmódot vonz magához. A reális tájhoz való közeledés mégis azt eredményezte, hogy az ecsetkezelés és a színhasználat az eddiginél is szabadabbá vált. Mintha biztonságérzetet nyújtana az a tudat, hogy az alkotó nem az ismeretlenben bolyong, hanem egy erőteljes valós emlékből táplálkozik. A változatos játékos formák a végtelen szabadságot idézik, lüktető érzelmek metaforáiként vannak jelen. Féktelenségüket komoly feladat visszafogni. Így a korábbi geometrikus „kiegészítés” már nem elég, helyette magasztosan lépnek csatasorba a stabil erővonalak. A szabályos tört vonalakra pedig könnyedén rásimul a természet lágy masszája. A művész számos korábbi festményén úgy merevítette ki az adott pillanatot, hogy a nap korongjának helyzeti stabilitásával határozta meg az alatta zajló táj fizikai elhelyezkedését, de a mozgását nem befolyásolta. A szabályos egyenesek viszont belenyúlnak a tájba, és úgy adnak konstrukciót a látszólag véletlenszerűen tomboló erőknél, ahogyan a szobrász agyagot tapaszt a drótvázra. A fenti gondolatokhoz híven Sutus Pesti Emma egyik mesterműve a *Vatnajök-*

Gleccsertó

képzőművészet

Svínafellsjökull I.

kull II. (2021) című festmény. A hosszúkás kompozíció alján zajlanak az események. Gondtalanul kanyarog a völgy pereme, miközben idegesen zsúfolódnak egymáshoz a sziklák. Szinte előttünk zajlik a tájszelet eróziója. A távolban nyüzsgő hullámok nyaldossák a partot, a fenti páras felhőnyalábok néha megérintik a legmagasabb csúcsokat. A sok kis izgalmas részletet a tájon uralkodó méretes háromszög – pontosabban fordított V betű – fogja össze, mint egy acélcső, amely különös hídként a dombok fölé magasodik. Meghatározza a rendet és nem utolsósorban a néző fókuszpontját. A festésmód megújulásához az is hozzátartozik, hogy S. Pesti 2020 végén akril helyett olajfestékkel kezdett dolgozni. Ez a változtatás előmozdította a felszabadult kísérletezés örömeit. Az új téma és az új technika pedig megtalálták egymást.

Végezetül: Hogyan írhatnánk le az izlandi sorozat befogadói élményét? Olyan, mint egy izgalmas kaland! Véleményem szerint a szemlélet két fázisból áll. Első ránézésre megragad bennünket az ábrázolt tájrészlet, a kompozíció expresszív pólusa. Az ebben az *érzelmi világban* történő kirándulás olykor biztonságosnak tűnik, mivel egy képzeletbeli ablakon át lapozzuk a művész útikönyvét, a vászon szélei megtámasztják a hömpölygő festékhullámokat, a festékfolyamok nem futnak ki a látóterünkből, így egészen látjuk ezt a világot. Az első benyomás után viszont hirtelen magával ránt minket a képtér mélysége, és a táj részévé válunk. Már kanyarodik is mellettünk

a pigmentlavina, mellkasunkat nyomja a festékszél, és könnyen beleeshetünk a színfoltok közötti szakadékba. A természet egyszer könnyed táncot lejt, de a másik pillanatban háborogva suhan körülöttünk. Ám az

új egyensúly biztosságot nyújt a kalandoroknak! A mértéktartó szabályosság megnyugtatja a természet megzabolázhatatlan erőit, még akkor is, ha e képessége csupán egyetlen jól irányzott ecsetvonásban sűrűsödik.

Gleccserfolyó III.

sutus pesti emma

1990
Szabadka

Középiskolai tanulmányait a szabadkai Politechnikai Középiskolában nyomdaipari terméktervezés szakon folytatta. A Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kara képi ábrázolás szakán, festő szakirányon szerzett diplomát.

Aktív alkotó, rendszeresen állít ki önállóan. Számos csoportos tárlaton szerepelt Szlovákiában, Horvátországban, Magyarországon, Szerbiában. Évente több művésztelepelel látogatja, valamint különféle projektek résztvevője. Előszeretettel köti művészetét más műfajokhoz, mint a színház vagy irodalmi kiadványok illusztrálása. A Híd Kör Art művészcsoporthoz tagja.

Előszeretettel köti művészetét más műfajokhoz, mint a színház vagy irodalmi kiadványok illusztrálása. A Híd Kör Art művészcsoporthoz tagja.

ÖNÁLLÓ KIÁLLÍTÁSOK

- 2022 Dobó Tihamér Képtár, Magyarakanizsa
- 2020 Magyar Művelődési Egyesület, Palics
- 2019 Kortárs Galéria, Szabadka
- 2018 Kárpát-haza Galéria, Forrás Galéria, Budapest Pannon Magyar Ház, Pécs
- 2017 Dobó Tihamér Képtár, Magyarakanizsa Klein House social bar & art gallery, Szabadka Kunst Café, Szabadka
- 2016 Juhász Erzsébet Könyvtár, Topolya (Szent Lillával) Ady Endre Kísérleti Általános Iskola, Kishegyes (Szent Lillával) A horgosi könyvtár kiállítóterme, Horgos Zentai Alkotóház, Zenta (Danyi Zoltán A dögeltakarító című könyve vajdasági bemutatójának alkalmából)
- 2015 Újvidéki Színház, Újvidék Magyar Ház, Szabadka (Csőke Dóra, Kozma Laura, Pesti Emma)
- 2014 Szenteleky Emlékház, Szivác
- 2013 Somogyi Könyvtár, Szeged Oázis kávézó, Szeged
- 2012 Vedres István Faluház, Tiszasziget

DÍJAK

- 2017 - Dr. Bodrogvári Ferenc-díj, Szabadka
- 2016 - Kiváló Tehetség díj, Szabadka
- 2013 - SZTE Talent Ösztöndíj, Kiválósági Lista ezüst fokozatú tagja
- 2011 - Intézményes Diákköri Konferencia, Művészet és művészettudományi szekció, festészet II. helyezes

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Agárdi Gábor** (1987) újságíró, szerkesztő (Szabadka)
- Debreczeny György** (1958) író, költő (Budapest)
- Fejős Csilla** (1966) filmes alkotó, újságíró (Palics)
- Fekete J. József** (1957) író, kritikus (Zombor)
- Ficsku Pál** (1967) író, szerkesztő (Budapest)
- Jódal Rózsa** (1939) író (Újvidék)
- Klamár Zoltán** (1955) néprajzkutató, ny. egyetemi oktató (Magyarakanizsa-Kartal)
- Klemm József** (1954) költő, újságíró (Újvidék)
- Kucor Tamara** (1995) művészettörténész (Bácskossuthfalva)
- Lázár-Szűcs Anikó** (1981) tanár (Zenta)
- Léphaft Pál** (1952) karikaturista, újságíró (Újvidék)
- Lódi Gabriella** (1978) magyar nyelv és irodalom szakos tanár (Topolya)
- Madár Anikó** (1984) újságíró, szerkesztő (Újvidék)
- Molnár Tibor** (1966) történész, főlevéltáros (Zenta)
- Patyi Szilárd** (1987) történelem-filozófia szakos tanár, újságíró (Szabadka)
- Sáfrány Attila** (1969) újságíró, valláskutató (Kishegyes)
- Saitos Lajos** (1947) író, költő, szerkesztő (Székesfehérvár)
- Sándor Laura** (1990) képzőművész, tanár (Szabadka)
- Tóth Eszter Zsófia** (1975) történész, társadalomkutató (Budapest)
- Verebes Ernő** (1962) író, zeneszerző (Zenta)

Lapszámunkat **Sutus Pesti Emma** alkotásaival illusztráltuk.

átmentett történelem

ÉLET KEGYELEMKENYÉREN

KIUTASÍTOTT JUGOSZLÁVIAI MAGYAROK SORSA AZ ANYAORSZÁGBAN

Patyi Szilárd

Az 1934. október 9-én végrehajtott marseille-i merénylet miatt – amelynek során Vladimir Georgiev Csernozemszki, egy bolgár–macedón származású terrorista Marseille-ben lelőtte I. Sándor jugoszláv királyt és Louis Barthou francia külügyminisztert – 1935. december 7-én Genfben népszövetségi vizsgálat kezdődött, amelyben Magyarország érintettségét vizsgálták. A jugoszláv hatóságok a vizsgálat megkezdése előtt pár nappal, 1934. december 5-én elkezdték tömegesen kiutasítani a délvidéki magyarokat az országból. A kitoloncoltak többségét vonaton Szegedre küldték. Az üldözéssel azonban a jugoszláv kormány igen kedvezőtlen külpolitikai helyzetbe sodorta magát. A határ menti magyar településeken történtek felkeltették a külföldi sajtó figyelmét. A magyar kormány számára pedig a kiutasítások lehetőségét nyújtottak arra, hogy a népszövetségi vizsgálaton viszontváddal illesse Jugoszláviát. Ezenfelül a jugoszláv politikusok heves szemrehányásokat kaptak amerikai diplomataktól, a brit királytól és a brit miniszterelnöktől. Így a jugoszláv hatóságok december 10-én beszüntették a tömeges kiutasításokat. A kitoloncolások öt napja során mintegy 3000 délvidéki magyart utasítottak ki az országból.

A kiutasításokról a magyarországi napilapok naponta beszámoltak, így rögzítve a december 5-e és 10-e között történeteket. De vajon mi történt a kiutasított magyarokkal az elűldözésük után? Hogyan boldogultak az anyaországban? Miként látták el őket a magyarországi hatóságok? És az elűldözöttek később visszatérhettek szülőföldjükre, vagy Magyarországon találtak új otthonra? Ezekre a kérdésekre igyekszünk választ adni a Délmagyarország című napilap korabeli lapszámainak segítségével.

Elűldözöttek munka nélkül

A délvidéki magyarok 1934. decemberi tömeges kiutasításáról a magyarországi napilapok naponta beszámoltak. Megírták, hogy hány menekültet küldtek át a jugoszláv hatóságok a határon, őket hogyan fogadták a magyarországi határ menti településeken, és miként próbáltak segíteni az anyaországiak elűzött délvidéki nemzettársaikon. Miután a kiutasítások abamaradtak, a menekültekről is egyre kevesebb írást lehetett találni a napilapok hasábjain. A Délmagyarország című szegedi napilapban is megfigyelhető ez a tendencia, de időn-

ként egy-egy hosszabb tudósítás erejéig hírt adtak a kiutasítottokról, Szegeden ugyanis találtak ideiglenes menedéket. Ezen íráskok azért érdemelnek kitüntetett figyelmet, mert belőlük kiderül, hogy az elűldözött jugoszláv magyarokra keserű sors várt az anyaországban. Bármennyire is igyekeztek rajtuk segíteni az országos és a helyi hatóságok, valamint az önkéntes adományozók, zavarlan ellátásuk, elszállásolásuk és munkához való juttatásuk a nagy világgazdasági válság következtében fellépő szegénység és munkanélküliség idején szinte lehetetlennek bizonyult. Így az elűldözötteknek a nélkülözés és a létbizonytalanság jutott osztályrészül.

A Délmagyarország január 3-ai számában megjelent *Mi lesz a Szegeden maradt délvidéki hontalanokkal?* című írásban arról olvashatunk, hogy a kiutasítottak ellátására havonta 4000 pengőre volt szüksége a városnak.

„A város népjóléti ügyosztálya, mint ismeretes, jelentkezésre hívta fel a Szegeden, illetve a szegedi tanyákon maradt jugoszláviai menekülteket, hogy megállapíthassa, melyik családnál milyen mértékű hatósági segítségre van szükség. A felhívás eredményeképpen kiderült, hogy a város területén kerek számban négyszáz menekült tartózkodik, tehát lényegesen több, mint amennyire számítottak. A menekültek legnagyobb része, mintegy hetven százaléka kinn húzódott meg a tanyákon és a város belterületén csak harminc százalék maradt. Szinte valamennyien, úgy a tanyaiaik, mint a városiak, teljesen nincstelen, szegény emberek, akik a testükön lévő ruhákon kívül mást nem hozhattak el magukkal, és most itt szeretnének valamilyen kenyérhez, munkához jutni, ami a nagy munkanélküliség miatt lehetetlen, de meg szeszja sincs most a mezőgazdasági munkának.

A népjóléti ügyosztály a felhívás eredményéről jelentést tett Báranyi Tibor főispánnak, akinek megbízásából dr. Kemenes Tibor népjóléti tanácsnok telefonon tájékoztatta a belügyminisztériumot azt az osztályát, amely megbízást kapott a menekültek ügyeinek intézésére. A népjóléti tanácsnok közölte az ügyosztállyal, hogy a városnak nincs pénze a menekültekről való gondolkodás költségeire, mert a menekültek segélyezésére szánt szegedi adományokat is a belügyminiszter rendelkezése alapján az utolsó fillérig felküldötték Budapestre” – olvashatjuk a szegedi napilapban.

Kiutasított délvidéki asszonyok gyermekeikkel Az Est felvételén (Arcanum Digitális Tudománytár)

Az Est felvétele a kiutasítottak egy csoportjáról (Arcanum Digitális Tudománytár)

A fentiek mellett azt is megtudhatjuk az írásból, hogy a népjóléti ügyosztály kidolgozott egy, a menekültek támogatásáról szóló tervezetet is, amelyben a menekülteket éppen olyan elbánásban részesítették, mint a többi munkanélkülit. A tervezet előírta, hogy a családfőket szükségmunkára osszák be, azoknak, akik a tanyán helyezkedtek el, a népkonyhai ellátás helyett annak értékét pénzben utalják ki. Emellett a tanyán tartózkodó menekülteket tanyai szükségmunkákon kívánták foglalkoztatni, például a tanyaai utak rendbehozatalánál. A tervezetet jóváhagyásra felterjesztették a belügyminisztériumhoz.

A Délmagyarország január 8-ai, keddi számában arról olvashatunk, hogy a szegedi városi tanács előző napi ülésén is előkerült a kiutasítottak ügye. Ebből kiderül, hogy a gyakor-

latban is alkalmazták a fent említett tervezetet.

„A tanács hétfői referáló ülésén szóba került a jugoszláviai menekültek Szegeden maradt csoportjának a dolga. Dr. Kemenes Tibor népjóléti tanácsnok bejelentette, hogy a népjóléti ügyosztály a munkáért jelentkező menekülteket beosztotta szükségmunkára, egyik részük Újszegeden a kertészeti munkálatoknál dolgozik, másik részük pedig a tanyaai utakat javítja. A munkába állított menekültek összesen 320 családot reprezentálnak.

Mivel a menekültek foglalkoztatására a városnak nincsen pénze, Kemenes tanácsnok javaslatára elhatározta a polgármester, hogy felterjesztést intéz a belügyminiszterhez, és tízezer pengő kiutalását kéri a menekültek számára összegyűlt társadalmi adományokból, amelyeknek egyik jelentékeny részét Szegedről küldték Budapestre.

A polgármester meleg hangú átiratban tolmácsolta a város köszönetét Nagyszombathy Miksa altábornagy-vegyesdandárparancsnoknak, aki a tömeges kiutasítások idején mozgókonyhákat és nagy mennyiségű szalmazsákokat bocsátott a menekülteket elhelyező város rendelkezésére” – írta a Délmagyarország.

Menekülés a halálba

A szegedi napilap január 24-ei számában Baranyi Tibor szegedi főispán többnapos budapesti tartózkodásáról írunk. A látogatás célja az volt, hogy a minisztériumot is felkeresse Szeged legégetőbb gondjaival. A belügyminisztériumban tett látogatás során a menekültek ügye is előkerült. A főispán érdeklődésére a belügyminisztériumban elmondták, hogy a délvidéki menekülteket nem részesítik segélyben, legfeljebb

átmentett történelem

ínségellátásban, „mert abban az esetben, ha az összegyűlt pénzt egyszerre szétosztanák, a menekültek számára lehetne néhány gondtalan hetet biztosítani ugyan, de a pénz igen hamar elfogy és akkor ismét a hatóságokra nehezedne teljes súlyával a régi probléma”. Emellett olyan elvet alkalmaztak, mely szerint a „menekültek sem szerezhették meg szerencsétlenségükkel azt a jogot, hogy az állam vagy a közületek most már minden ellenszolgáltatás nélkül eltartsák őket, mint ahogyan az ország egyetlen munkaképes polgára sem követelheti ezt”.

Március elsején belügyminiszteri kiküldött érkezett Szegedre, hogy felülvizsgálja a szegények és a kiutasítottak ellátását.

„Megírta a Délmagyarország, hogy a belügyminiszter megbízásából Szegedre érkezik dr. Szekeres János miniszteri osztálytanácsos az ínségek és a jugoszláviai menekültek ellátásának felülvizsgálása céljából. Szekeres pénteken meg is érkezett Szegedre, és itt megkezdte a népjóléti ügyosztály működésének felülvizsgálását. Látogatást tett a szőnyegszövőtelepen, ahol a munkanélkülieket oktatják ki a házi szőnyegszövés tudományára, megtekintette a város új népjóléti intézményét, a sánylóddók házát, azután a népjóléti hivatal adminisztrációját vizsgálta át, majd a menekültekre vonatkozó adatokat kérte el a hivatalban. Megállapította, hogy a menekültek helyzetében a jelek szerint némi javulás történt az utóbbi időben. Februárban huszonkilenc menekült családdal kevesebb tartózkodott a város területén, mint januárban. A menekültek közül januárban 286 jelentkezett ínségellátásért, februárban 272” – írták a kiküldött látogatásáról a Délmagyarország március 2-ai számában.

A napilap június 7-ei számában egy rövid hírben fiatal délvidéki magyar hölgy tragédiájáról olvashatunk, aki az anyagi kilátástalanság miatt az öngyilkosságba menekült.

„Csütörtökön délután Dunaharaszti határában az országút mellett eszméletlen nőt találak, akiről a mentők megállapították, hogy Halász Júlia 23 éves szegedi lakos, aki ismeretlen méreggel megmérgezte magát. Elmondotta, hogy a Jugoszláviából kiutasított magyarok utolsó csoportjából való, eddig Szegeden húzta meg magát, és onnan gyalog indult el Budapestre munkát keresni. Attól félt, hogy nem kap munkát, és ezért akart meghalni. A Rókus-kórházba vitték.”

Közben Jugoszláviában június végén Milan Stojadinović személyében új miniszterelnök alakított kormányt, aki enyhíteni próbálta a mar-

seille-i merénylet óta feszült szerb–magyar viszonyt. 1935. július 19-én Aleksander Vukčević budapesti jugoszláv követ a miniszterelnök megbízásából felvetette Kánya Kálmán külügyminiszternek a két ország közötti feszültség enyhítésének lehetőségét. A magyar fél azonban jelezte, hogy csak abban az esetben hajlandó a kapcsolatok rendezésére, ha megnyugtatóan rendezik a kiutasított magyarok ügyét. Erre pedig a jugoszláv legfelsőbb vezetés megtette a szükséges lépéseket. Már Bogoljub Jevtić, a távozó jugoszláv miniszterelnök rendelkezésben engedélyezte a kiutasított magyarok visszatérését. Így 1935. augusztus 28-ig a magyar hatóságok által nyilvántartott 3304 kiutasított személyből 1566 fő tért vissza Jugoszláviába, közülük 442-en, 190 családfő 252 családtaggal, a szegedi rendőrkapitányság által kiállított magyar határátlépési igazolvánnyal tért vissza. 1738 kiutasított Magyarországon maradt. Többségük csak két-három évet tartózkodott Jugoszláviában, és nem kívánt visszatérni oda.

Ezzel lezárult a jugoszláv magyar kiutasítottak kálváriája. 1935. december 8-án, a kiutasítások egyéves évfordulóján a Délmagyarország, az a napilap, amely 1934-ben naponta terjedelmes tudósításokban számolt be a magyarok elüldözéséről, ezen a napon már csak egy, a hetedik oldalon megjelent rövidebb írás erejéig emlékezett meg az akkor történetekről.

„Most egy éve, hogy a jugoszláv hatóságok tömegesen dobták át a trianoni határon a délvidéki magyar családokat. December 5-től 13-ig megszakítás nélkül érkeztek Szegedre azok a vonatok, melyekre a kiutasítottak százait zsúfolták fel. Az embertelen bánásmód híre szinte órák alatt elterjedt az egész világra, és mindenütt a legmélyebb felháborodást keltette. A világ legnagyobb sajtóvállalatai küldték el Szegedre tudósítóikat, hogy így közvetlen tapasztalatok alapján számolhassanak be a jugoszláv hatóságok minden kultúrát és civilizációt megcsúfoló ténykedéseiről, valamint a kiutasítottak kétségbeejtő helyzetéről. A nagyarányú nemzetközi sajtópropagandának köszönhető, hogy a jugoszlávok az egész világ felháborodásának hatására végül beszüntették a további kiutasításokat. A szomorú események évfordulója alkalmából a Magyar Újságírók Egyesülete szegedi osztálya üdvözlétével kereste fel a nemzetközi sajtó mindegyik orgánumát, amely annak idején hangot adott hasábjain a kiülőzött magyarok jajszávanak” – írták az évforduló kapcsán a Délmagyarország című szegedi napilapban.

emberek a történelemben

DUDÁS EMIL, A SZÁRNYASZEGETT ZENTAI AVIATIKUS

Molnár Tibor

A zentai városháza az 1920-as években

A zentai Dudás család a 19. század második felében és a 20. század első évtizedében fontos szerepet játszott a polgárosodó Zenta gazdasági, társadalmi és politikai életében.

Dudás Emil a római katolikus vallású Dudás Lajos (1850–1912) – akkor Zenta rendőrkapitánya, akit 1902 augusztusában a város polgármesterévé választottak –, valamint az ortodox/pravoszláv vallású Vuics Mária gyermekeként 1888. augusztus 18-án Zentán látta meg a napvilágot. A szépművészi fiatalember a zentai gimnázium VII. osztályos tanulójaként kis híján tragikus incidensbe keveredett: a gimnáziumi tanteremben fejbe lőtte diáktársát, korábbi barátját, az adai Katona Imrét! Katona ugyan súlyosan megsebesült, de sikeresen felépült. Dudásra a szabadkai esküdtbíróóság nagyobb pénzbüntetést rótt ki, amit persze apja könnyedén kifizetett. A fiú számára nagyobb csapást jelentett, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter határozata alapján Magyarország összes középiskolájából kitiltották. A középiskolát azonban csak befejezte, leérettségizett.

Dudás Emil a gyermekcipőben járó repülés szerelmesevé vált, a „repülő ember” ötletének megvalósítása lett a rögeszméje. Munkássága annyira előrehaladt, hogy 1912-ben szabadalmi leírást jelentett be a következő szöveggel:

„Monoplán, jellemezve motorral hajtott, légszárnyakkal ellátott és szíjazat segítségével a pilóta hátára erősíthető hordfelület és a pilóta nadrágszárai közé erősített vászonszárnyak által.”

1912/13-ban egyéves önkéntesként a cs. és kir. 3. Frigyes Ágost szász király dragonyosezredben (k. u. k. Dragonerregiment Friedrich August König von Sachsen) szolgált, alakulatával az alsó-ausztriai Groß-Enzersdorfban állomásozott. A dragonyos eredeti értelemben lovon szállított gyalogos katonát jelentett, az ezredek legénységét az Osztrák–Magyar Monarchiában a Lajtán túli feléből sorozták: a dragonyosok – a jellegzetes tarajos bádorság mellett – buzérvörös nadrágot és világoskék zubbonyt viseltek. Az egyéves önkéntesek egy évet szolgáltak, aminek során elvégezték a tartalékos tiszti tanfolyamot, szolgálatuk költségeit maguk viselték.

1912-ben apjuk halálát követően a Dudás testvérek, György és Emil eladták az apai hagyatékot képező, zentai, 927-es összeírású számú házat, tulajdonukban azonban tekintélyes földbirtok maradt. Miután leszerelt, Emil Párizsba utazott, ahol a repülés egyik úttörőjének, Louis Blériot (1872–1936) francia mérnöknek, konstruktőrnek és pilótának a tanítványa lett. Blériot 1909-ben elsőként repülte át a La Manche-csatornát Calais és Dover között.

A gondtalan párizsi napoknak az első világháború kirobbanása vetett véget. A franciák ugyanis

olyan döntést hoztak, hogy internálják az ellenséges országok állampolgárait. Az internálás megalázó és embertelen körülményeit, a fogságban sánylóddók hosszú öt évének pokoljárását Kuncz Aladár (1885–1931) író, tanár *Fekete kolostor* című regényében örökítette meg: számos feljegyzés készült Dudásról, akivel az első naptól együtt raboskodtak. Első találkozásukra 1914 augusztusának közepén a Perigreux-ban kialakított Dépôt Laësen (dépôt-nak nevezték az első világháború során a francia fogolytáborokat) került sor, miután Párizsból marhavagonokban ide szállították őket:

„Kilenc felé melegen sütött a nap az udvarra. Mindenki kint tartózkodott, úgyhogy alig lehetett mozogni. Társaink legnagyobb része német vagy osztrák munkás volt. De nem a jobb fajtából. Sok tiroli építőmunkást láttunk köztük. Az első pillantásra az ember nem a legkedvezőbb benyomást nyerhette. Lassan azután tájékozódást szerezünk. Mindenekelőtt a magyarok érdekeltek. Az a címeres, nagy utazóláda, amely tegnap az állomáson feltűnést keltett, valóban magyaré volt. Tulajdonosa előzékeny, kedves bácskai fiú, mindjárt a kútnál megismerkedett velünk. Dudás Emilnek hívták, Blériot-nál tanulta a repülést. Zentából került Párizsba. Mondta, hogy két barátjával van itt, az egyik Fenyvesi József nevű mérnök, aki már évek óta dolgozott egy párizsi gyárban és a másik egy átutazó ügyvéd, aki Amerika felé menet csak pár napot akart Párizsban tölteni.”

Az internáltakat hamarosan Noirmoutier szigetére szállították, ahol egy ódon, az alapvető életfeltételeket is alig biztosító várépületben rendezték be az internálótáborot, amelynek ügyeit ún. adminisztrátor intézte, aki az őrségnek is parancsolt. Dudás és Kuncz itt ismerkedett meg alaposabban:

„Dudás Emil Párizsban Blériot tanítványa volt. A háború előtt alig töltött csak néhány hónapot a francia fővárosban. Ő Bácskát képviselte, amelyről szintén sok elbeszélőnivalója lehetett annak, aki társadalmi életében részt vett. Dudás ezek közé tartozott. Apja Zentán polgármester volt, anyja szerb családból származott. Dudás neve már gimnazista korában a magyar lapokba került. Valamelyik társára lőtt, vagy talán meg is ölte. Esküdtszéki tárgyaláson felmentették. A fogság folyamán ifjúságának ez a sötét epizódja méreteiben megnőtt, s alakja mögé az érdekességnek s a félelmetes titokzatosságnak fekete drapériát vont. A fogságba egyébként elég sok pénzzel s hatalmas utazóládájában felhalmozott nagy ruha- és fehérneműkészlettel került. Ő is jól öltözködött, bár korántsem annyi fényűzéssel, mint ügyvéd barátja.

ELMARADT A VILÁGVÉGE, ROPOGTATHATTUK A PATTOGATOTT KUKORICÁT

Fekete J. József

Douglas Preston: *A Kraken-küldetés*. Fordította: Seregi Márton. General Press, Budapest, 2017

Douglas Preston kedveli a világvégével foglalkozó témákat, szívesen szerepeltet egykori és még aktív titkos ügynököket. *A Kraken-küldetésben* e két dolog bejött neki, a többivel nem remekelt. A tudományos fantasztikumhoz köthető kezdet után akciótörténetbe vágott, majd végül egy szirupos családi moziba vitte olvasóját, aki nem rágt a körmét izgalomban, hanem laza unalommal ropogtatta a pattoztatott kukoricát a képzeletbeli nézőtérén.

A pergős regényben minden a Dorothynek nevezett mesterséges intelligencia, számítógépes program körül és miatt történik. A mesterséges intelligencia (MI) a könyv megírásakor még új fogalomnak számított, később születtek jobb MI-köny-

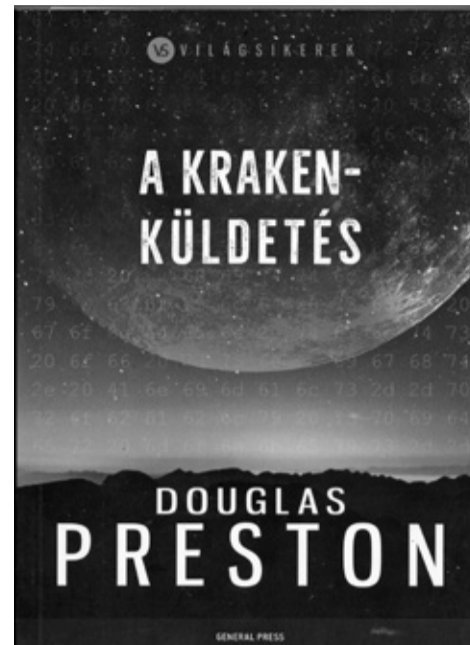
vek, például M. G. Wheaton *Emily örök* című alkotása, amelynek bemutatására még sort keríttek ezeken a hasábokon. A két regényben annyi a hasonlóság, hogy mind Dorothy, mind Emily kezdetben érdektelen a civilizáció fennmaradásában.

Preston könyvében szerepel egy informatikus zseni, aki nő, szőke és elragadó. Van egy másik IT-programozó bűvész, aki elhanyagolt, ápolatlan, gyáva, érzékeny, és a rossz oldalon áll. A jó oldalt a kiszolgált CIA-ügynök erősíti. Szerepelnek még: egy 14 éves fiú, aki autóbalesetben elveszítette a lábfejét, így összetörtek a szörfözésről szőtt álmái, apja, aki robotokat épít gyermeke vigasztalására, anyja, aki képtelen kiheverni, hogy a balesetkor ő vezette a járművet, noha a balesetet a másik sofőr okozta. A rossz oldalon egy, a tőzsdén számítógépes algoritmusokkal nyereszkeskedő üzletember áll, szolgálatában egy bérgyil-

kos kirgiz testvérpárral (minek egy fehér galléros, Wall Street-i pénzembernek, brókernek bérgyilkos a fizetési listáján?). A történet bonyolítását segíti egy pofátlan rendőr, egy jóhiszemű és hatalmát villogtató politikus, aki helyére teszi a kakaskodó seriffet, meg el ne felejtsem, az Amerikai Egyesült Államok elnöke.

Dorothy a NASA megbízásából hozta létre a szőke szupertudós, Melissa Shepherd, azért, hogy lehetséges életformát keressen a Szaturnusz legnagyobb holdját, a Titánt uraló Kraken-tengeren. A Föld és a Titán közti távolság miatt a felfedezőútra szánt szondának nem küldhettek valós idejű parancsokat és utasításokat, a várható problémákat a mesterséges intelligenciának önállóan kellett (volna) megoldania, ezért a gondolkodásának az emberéhez hasonlóan kellett lennie, a vizuális és auditív élményeket az informatika nyelvén kezelnie. Dorothy viszont nem jutott el a Titán metánóceánjába, megragadt a Földön, test nélkül, dühösen bolyongott az interneten. Ennél többet aligha mondhatnák el a történetből anélkül, hogy lelőném a poént.

A regény első harmada az űrexpedíció előkészítésével és Dorothy felkészítésével foglalkozik, ezt a sci-fi bevezetőt igencsak megterhelik a tudományos részletek, de legalább lekötik az olvasó figyelmét. Itt szabadul el a mesterséges intelligencia, amely mindent ellenségesnek érez, az internet világát vizuálisan tapasztalja meg, amikor nyomára bukkannak, mobiltelefonon, majd egy robot processzorában rejtőzködik. Ez a momentum már átvezet a regény második egységébe, az üldöző-menekülő események közé. Mozgalmas fejezetek sorjájának, Douglas Preston mindig kifundál olyan csavarokat, amelyek élénkítik a cselekményt. A mesterséges intelligencia tanulékony, érdekes módon akkor nyeri vissza az emberek iránti bizalmát, amikor a legvadabbul üldözik, bűnözők és a hadsereg is szívesen rátenné a kezét. Nem akarja már megsemmisíteni a földi világot, sőt együttműködő és segítőkész. Ebbe alaposan belejátszik valószínűtlen kapcsolata a rokkant kislíjával. Ennek ábrázolása szentimentális érzelme-

ket, rokonszenvet vált ki az olvasóból, ám én nem vagyok vevő az érzélgős történetekre. A szerző itt is igyekszik fenntartani a thriller izgalmát, de leül a történet. Ha lehet, inentől tovább veszt vonzásából a regény. Mintha nem ugyanaz a Preston írta volna, aki Lincoln Child világhírű, alkalmi szerzőtársával olyan regényeket adott ki a keze alól, mint a *Jég alatt* vagy a *Vérvörös part*.

A regény végét mintha egy kivénhedt hollywoodi, a happy endnél megrekedt forgatókönyvíró mondta volna tollba, csöpög róla a cukormáz. Ha eddig nem volt kellően hiteltelen a történet, itt azzá válik, mint a banditák közt rendet rakó, a naplementébe belelovagló cowboy nagyszüleink és szüleink mozijában. Csodálom, hogy eddig nem filmesítették meg.

A szerzőről: Douglas Jerome Preston 1956-ban született Massachusetts államban, tanulmányait Kaliforniában végezte. Több szakmába is belekóstolt, végül a regényírásnál kötött ki. Állandó karaktere Wyman Ford, Aloysius Pendergast, Vincent D'Agosta, Gideon Crew és Nora Kelyly. Több regényéből filmet rendeztek. Különösen gyümölcsöző Lincoln Child technothriller és horrorszerzővel való együttműködése.

Izland II.

LÉLEGZETVÉTELNYI SZÜNET

Kormányos Ákos: *Légzéstechnikák*. Fialat Írók Szövetsége - Forum, Budapest-Ujvidék, 2022

A zentai születésű fiatal költőnek ez a harmadik kötete. A *Paraván* (2019) és a *Tördezetségmentesítés* (2021) után a Fialat Írók Szövetsége és a Forum Kiadó által megjelentetett *Légzéstechnikák* című kiadvány huszonhárom verset tartalmaz. A kötet fülszövege szerint a két ciklusra osztott versek – *Belégzés, Kilégzés* – szerzője egyre elmélyültebben dolgozik a szerelmi líra megújításán. És valóban, „szerelme csillagrendszerét” foglalja össze Kormányos Ákos a testpoétika nyelvén: „Görcsösen próbálok / lábujjaidból, ujjperceidből, / hajszálaidból, könyököd redőiből sorokat

szőni. / Szeplőidből csillagrendszert.” (*Görcsösen*)

Kormányos vérbeli ódaköltő, aki Radnóti szerelmi lírájának örökségét a József Attila-úton haladva viszi olyan magaslatokba – a kortárs poétika eszköztárát felvonultatva, melyekkel érzetéről, érzésekről és érzelméről beszél –, ahová a szerelmet emelték a nagy költőelődök, az örök emberi természet részeként. „Végtelen számú deszkából felállított máglyarakás, ami bened ég. / Minden alkalommal / pusztá kézzel kiveszek egy izzó fahasábot, / és magammal viszem. (*Ha kellően lassan veszek levegőt*)

A versekben a szövegek lehetséges jelentésén túl az emberi test, a testrészek és a testi reakciók, illetve állapotok és azok nyelvi megnevezése közötti vi-

szonyra is történnek utalások: „Mellkasi pórusaimon át szőknék / belőlem a nedvek. / Az izzadság, a vér, a hártyák és szervek vizei. / Agyamnak oxigénhiánya van, de az ájulás előtti / utolsó löket adrenalin még kelt bennem némi reményt. / Behunyom a szemem, és arra gondolok, / itt fekszel, itt, e rázkódó test mellett. / Egy örült önkívületével karollak át, / erejével szorítalak magamhoz. (*Mellkasomban a tér*)

A lelki vagy képi emlékezésnek a működését is megtaláljuk a kötet verseiben. Ez az írásbeli irodalmi rögzítés nemcsak az emlékezés poétikai megnyilvánulásának számít, hanem a szöveg így válik múlt és jelent közti kapocsná, a szerelmes testek összefonódását „agya ősi rétegeiből” védelmezve. (*A múlt jelenné válik*)

A magyar líra értelmezői közül sokan foglalkoztak már a testköltészettel, azzal, hogyan, miképpen valósul meg a test poétikáján belül az ontológia és az anatómia közötti diskurzus, amennyiben a testiség az önmagát megismerni vágyó költői én metaforája is. Kiss Noémi egy tanulmányát idézve: „A testről való beszéd figuratív természete kulturálisan feltételezett képzetárasításokkal működik együtt, a nyelv mitologikus rétegeinek képeivel: a test mint a természet tárgyi és élővilága, mint az emlékezés helye és mint a létezés eltörlésének lehetősége nyerhet jelentést.”

A szerelmes test poétikájának rétegzését a kortárs magyar lírában Kormányos Ákos költészete folytatja tovább, akinek verseit olvas-

Lódi Gabriella

va megbizonyosodhatunk: a test mulandó anyag, a szerelme örök eszmény: mindennek az emberi létezés mértékével felfogott lényegét pedig az itt-ben és a most-ban kell átélnünk.

esszé

AZ ELSŐ KÉPZŐMŰVÉSZETI TALÁLKOZÓ PALICSON

Kucor Tamara

Nyáron Palics nemcsak a pihenés és üdülés, hanem a különféle kulturális rendezvények színhelyévé is válik. Így volt ez pontosan hatvan évvel ezelőtt is, amikor 1962. augusztus 26-án megnyílt az első Képzőművészeti Találkozó. A tóparton álló Vigadó épülete egy országos jellegű képzőművészeti seregszemle helyszínévé alakult át.

Ennek előzménye a művésztelepi mozgalom erősödése a Vajdaságban. A művésztelepek a vajdasági képzőművészet, főként a festészet hajtóerejévé váltak, és olyan találkozóhelyekké, ahol a művészek szabadon és közösen alkottak, valamint a művészetet népszerűsítették a helyi lakosság körében. Habár Szabadkán az 1951-ben elképzelt „palicsi művésztelep” csak egy nyarat ért meg, más vajdasági településeken nagy lelkesedéssel szervezték meg az alkotótáborokat. Az ötvenes években alakult meg a zentai (1952), a topolyai (1953) és az óbecsei (1954), az écskai (1956) és a kishegyesi (1958) művésztelep. Ennek ellenére Szabadkán fogalmazódott meg egy olyan intézmény létrehozásának ötlete, amely összefogná a Vajdaság művésztelepeinek tevékenységét.

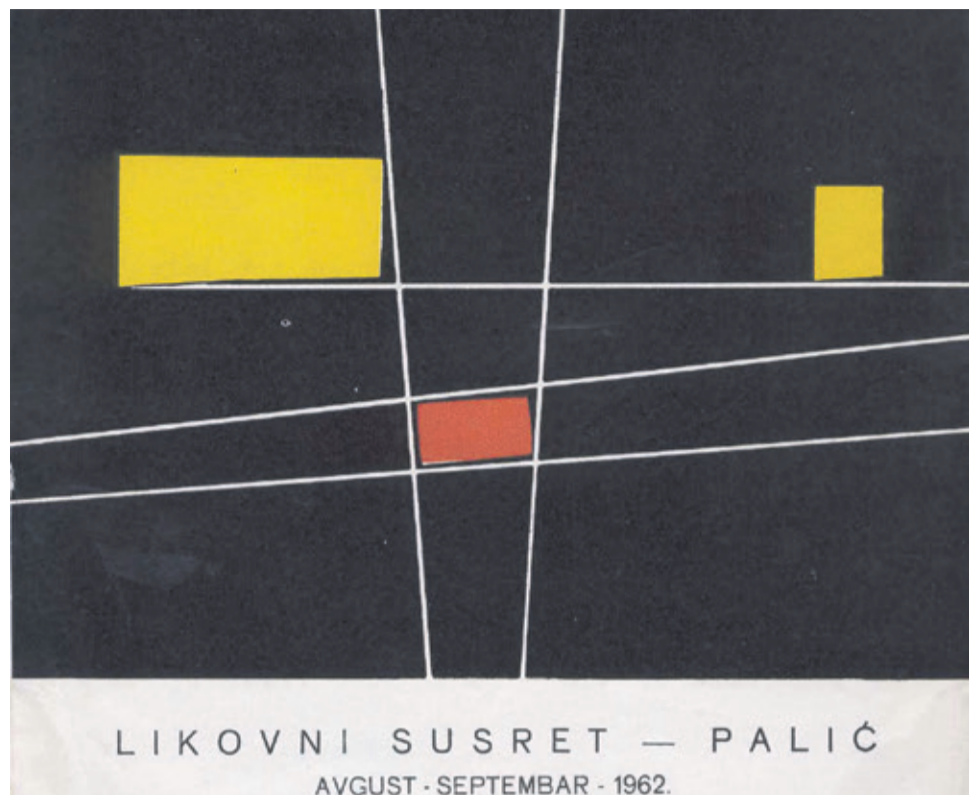
Szabadka Város Népbizottságának 1962. április 28-án megtartott ülésén elfogadták a határozatot, amellyel létrehozták a Palicsi Képzőművészeti Találkozót. Palicsot mint turistaközpontot alkalmasnak találták arra, hogy országos jellegű képzőművészeti programok helyszíne legyen – ez a döntés a korszak felfogását is tükrözi a kultúra és a turizmus szimbiózisáról. Az alapító ezt az intézményt azzal bízta meg, hogy minden évben rendezze meg a festészet, grafika, szobrászat és a kortárs jugoszláv művészet más formáinak kiállításait, hogy szervezzen előadásokat, beszélgetéseket a művészekkel és művészeti kritikusokkal, valamint a művészi tevékenység más formáit is népszerűsítse. A Képzőművészeti Találkozó külön feladatát képezte, hogy figyelemmel kísérje, tanulmányozza, összegyűjtse és bemutassa a közönségnek azt a művészetet, amely azokban az években a művésztelepeken keletkezett. Kezdetben csak a

Vajdaság Autonóm Tartományban működőket, majd később a felügyelet a valamikori Jugoszlávia egész területére kiterjedt. A Képzőművészeti Találkozót a jugoszláv művésztelepek központi dokumentációs intézményeként képzelték el, és mint intézmény kezdetben a városi múzeum keretében működött.

Mindössze néhány hónappal megalapítását követően megrendezték az első nagy országos képzőművészeti seregszemlét: 1962. augusztus 26-án ünnepélyesen megnyílt az Első Képzőművészeti Találkozó. A kiállítás, azaz a találkozó olyan elismert jugoszláv festők alkotásait mutatta be, mint Almási Gábor, Bogomil Karlavaris, Milan Konjović, Milivoj Nikolajević, Bogdanka Poznanović, Sáfrány Imre, Dragutin Stojanović-Sip, Wanjek Tivadar, hogy csak néhány nevet említsünk. A tárlaton a vajdasági művésztelepek tízéves tevékenységének eredményeit szemléltették válogatott alkotásokkal. A Vigadó belsejét is kiállítóteremmé adaptálták: a mennyezetet lejjebb engedték, vakkeretekre feszített fehér vásznak felakasztásával, ami fölé kerültek az izók, így megfelelő galériai világítást kaptak. Külön pannókat is készítettek, hogy a nagyszámú kiállítandó festmény jól elférjen a kiállítóterben.

Ezután évente szerveztek egy ilyen „képzőművészeti találkozót”, amelyen minden évben más témát dolgoztak fel: az egyik évben a festészet, az azt követő évben a grafika és a szobrászat, 1968-tól pedig a kerámia eredményeit tárták a közönség elé.

A Képzőművészeti Találkozó fennállásának első évtizedében néhány jelentős szakmai szimpózium házigazdája is volt: 1962 szeptemberében a városháza tanácstermében megtartották Jugoszlávia festőművészeinek összejövetelét, amelyen először tárgyalták meg az országos szinten jelentkező általános problémákat. Ismert belgrádi és vajdasági művészek és művészettörténészek tartottak beszámolót, akik a festészet, a szintézis, a kultúrpolitika és a művésztelepek problémáit vitatták meg. Az elkö-

vetkező években a művészettörténészek, a grafikusok és a képzőművészeti pedagógusok szimpóziumát is megtartották.

A Képzőművészeti Találkozó nem válhatott volna valóra megálmodói nélkül: a tavaly elhunyt Bela Duranci, Szabadka első diplomás művészettörténésze a szakmai tudásával és kapcsolataival mindvégig munkatársa volt az intézménynek. Az intézmény tanácsát megalakulásától kezdve Balla László mérnök vezette 1968-ig, majd Dévics Imre közéleti munkás 1971-ig, aki egyik megalapítója és egyben 1968-ig a megbízott igazgatója volt, és aki mindezt fizetés nélkül végezte. Dévics Imre a lelkesedésért, elhivatottságáért és fáradhatatlan kultúraközvetítő szerepéért – nemcsak a képzőművészeti, hanem a színházi életben is – talán megérdemelne egy emléktáblát. Az 1971-ben elhunyt Dévicsnek idén volt születésének 100. évfordulója.

A Képzőművészeti Találkozó a Korzó végén, a Prokeš-palotában kapott egy kiállítóteret, a Téli Szalont. Itt különféle érdekes művészeti programokat és képzőművészek önálló tárlatait szervezték meg, ezzel nagymértékben hozzájárulva a művészet népszerűsítéséhez a szabadkai közönség körében. 1968-tól a Képzőművészeti Találkozó a Raichle-palotában lelt állandó otthonra, ahol azóta is működik.

Az 1970-es és 1980-as években az intézmény igyekezett a munkáját csupán a kiállításokhoz kötni, csökkentve ezzel a Képzőművészeti Találkozó és a művésztelepek fontosságát. A 20. század utolsó évtizedének második felében megszűnt a művésztelepek alkotásainak dokumentációs központja lenni, így lehetőséget kapott szerepe újraértelmezésére.

Működésének kezdetétől fogva fokozatosan gyarapodott és formálódott a kollekcója, amelyben négy gyűjtemény alakult ki: festmény-, grafika- és rajz-, kerámia- és szobor-, valamint új média-gyűjtemény. Ezekben a gyűjteményekben számos szerzőtől mintegy 1500 műalkotást őriz.

Az intézmény az alapításától kezdve napjainkig többször változtatott nevet (ma: Szabadkai Kortárs Galéria), de küldetése nem változott: gondosan figyelemmel kíséri, tanulmányozza, gyűjti és kiállítja korának művészetét.

vers

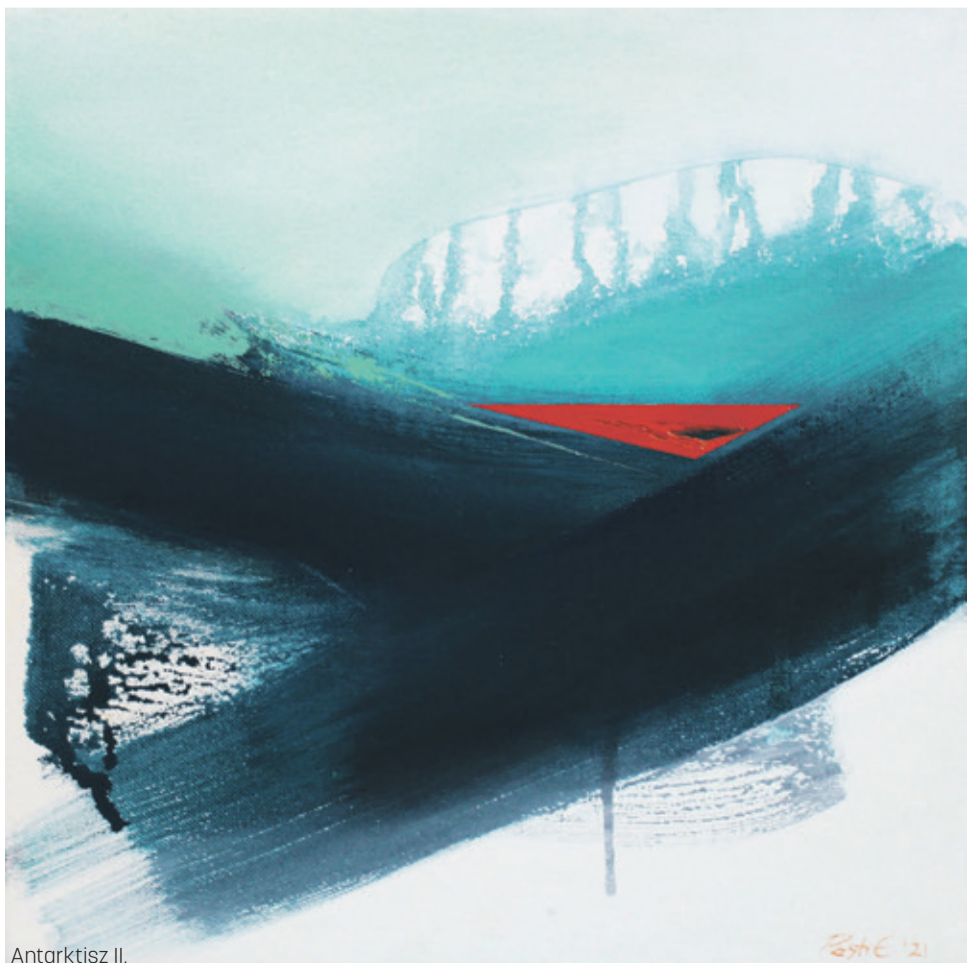
Lázár-Szűcs Anikó

V. Š.-poszter a híd lábán

Ismerem ezt a hidat
összeköti az innt oda
átfutunk rajta
legyen meg
a méterszám
Elálljuk
ez a harcunk
és lábáról most lap
pofáz vissza
Úgy tépd majd le
a sarka ott maradjon
volt-nincset tátogjon
a hiányzó nagy száz
Úgy tépd le
hogy tudják
ennek nem volt szabad itt lenni soha

Pánik roham után,
késő nyáron

Hajolj meg előttem
az örültségből lettem
Nem vethetem le
a levelek nyers súlyát
(sima ívük mint az írott l)
a fűnyíró egyenletes
lüktető zúgását
a koppanást a postaládában
Dél van
Három házzal arrébb
kutya ugat
Ezek a nap zajai
Bogár mászik a korláton
Száraz ág csattan
de nem törik félbe
Kövek a tengerből
a Tisza kövei mellett
Üzenetek válaszra várnak
torokba szorult szellemek
A városban kifelé bógó
magas hangú sziréna
azt ismétli
nincs vészhelyzet
Azt ismétli
ez a zajos némaság
a hely ahol laksz most

Antarktisz II.